

RETORN A LA BATALLA DE L'EBRE

Cada vegada que torno a l'Ebre el primer pensament que tinc és sobre els pobres 30.000 xavals morts i desapareguts a la batalla més sagnant de la Guerra Civil espanyola. Dotzenes de milers de nois, d'entre els 17 anys fins passats els 30, hi van participar en diversos moments. Durant els 115 dies que va durar n'hi van passar més de 250.000. A part dels morts, dels ferits greus i dels invàlids, els pocs que en van sortir indemnes tingueren malsons tota la vida, molts no en van parlar mai més ni amb els familiars més propers, i pocs van superar la tragèdia.

Es sabut que els nois que van a les guerres tornen amb seqüeles pel que han vist, pel que han hagut de fer i per la por insuperable que han passat. Generalment no contenen res als familiars i aquests se n'assabenten anys després del trauma que la guerra ha significat i significa per al soldat. Això és el que està passant ara al nostre país 80 anys després del final de la Guerra Civil: una bona part de la població comença a perdre la por de parlar-ne, a fer preguntes, a expressar sentiments fins fa poc ocults. Els familiars ens preguntem perquè el pare no ens va contar gran cosa o res, perquè ens va ocultar els seus sentiments, què deuria sentir tants anys sense parlar del que va patir.

És sabut que els dols poden durar anys, tota la vida o fins i tot generacions. Poden passar de pares a fills i no aconseguir superar un esdeveniment traumàtic. Ocultar i negar sentiments ho fem tots i més si has participat en una guerra. La reticència a parlar-ne no solament té a veure amb que siguis del bàndol perdedor o la por a la repressió. Als del bàndol guanyador també els hi costa. Als veterans de la Segona Guerra Mundial també els hi costava explicar els seus sentiments i experiències. Amb més motiu si penses que els teus han perdut i que si parles obertament pots patir represàlies personalment o altres membres de la teva família.

A la tradicional resistència dels homes de contar el propi sofriment als més propers, dona, pare, mare o fills (en ocasions prefereixen contar-ho a un desconegut sense implicacions emocionals), s'afegeix la manca d'una cultura de la Memòria Històrica.

Al nostre país l'activitat ver la Memòria Històrica tot just acaba de començar. No parlar de la guerra ha estat una cosa molt estesa, sigui per por o per conveniència i ocultació deliberada per part de la Dictadura i dels successius governs de la Democràcia.

Fent un breu resum i tornant a la batalla de l'Ebre, diré que la majoria dels historiadors considerem que l'any 1938 la República tenia perduda la guerra: el bàndol republicà no tenia armes suficients, havia perdut la majoria de les batalles i els nacionals rebien d'Itàlia i Alemanya un flux considerable d'armes modernes.

Esdeveniments internacionals com l'Annexió d'Àustria per Alemanya, el març del 1938, va afavorir que el Govern de França obrís la frontera dels Pirineus -tancada des del començament de la guerra- i va permetre l'entrada d'un carregament de 25.000 tones de material militar comprat per la República a Rússia (llavors la URSS), Txecoslovàquia i a d'altres països. Amb

aquestes armes, el govern de la República, amb seu a Barcelona, va armar l'anomenat Exèrcit de l'Ebre. Per una banda va cridar soldats cada vegada més joves, l'anomenada quinta del biberó (part des quals no havien fet els 18 anys) i, per l'altra, la no tant famosa "lleva del sac", que eren majors de 30 anys, alguns amb gairebé 35 complerts. Els homes de més edat foren enviats a construir fortificacions i si bé no participaren directament en els combats, si que s'exposaven als perills dels bombardejos al construir trinxeres i búnquers prop del camp de batalla.

El Govern de la República presidit pel doctor Negrin pensava que, si continuava la guerra durant uns mesos més, començaria la Segona Guerra Mundial i que els francesos i els anglesos l'ajudarien en la lluita contra el general Franco, aliat d'Alemanya i Itàlia. D'altres, com el famós Indalecio Prieto, ministre de Defensa de la República, dimití o fou destituït per expressar que la guerra estava perduda i que calia declarar una rendició. Com és habitual, davant d'un mateix problema hi ha diverses opcions: havia els partidaris de resistir fins al final i també els partidaris de negociar o capitular. Amb tots els matisos possibles, això ha passat i passarà sempre. I són els pobres soldats a les trinxeres i la població civil qui sofreixen les conseqüències. El 25 de juliol del 1938, soldats republicans, uns 120.000 i majoritàriament catalans, van començar a passar l'Ebre. Durant una setmana van avançar direcció a Corbera, Gandesa, Vilalba dels Arcs, Pàndols, etc. Els nacionals o franquistes -com es vulgui dir- es van fortificar bé i aviat van reunir 150.000 soldats i abundantíssima artilleria: una proporció de fins a 10 canons per cada canó republicà. Avui dia, amb les dades que disposem, està molt clar que l'Exèrcit republicà no podia guanyar la batalla, però les emocions, les voluntats de no perdre la guerra i la por a la repressió que és desencadenaria va fer que l'Exercit republicà resistís 115 dies de batalla. I ho va fer amb escasses armes, poca munició i cap possibilitat de guanyar. La disciplina republicana fou rigorosíssima: si un soldat perdia l'arma era executat, si retrocedia o no atacava podia ser executat immediatament pel seu oficial i, per les mateixes raons, aquests eren executats pels seus superiors. No cal dir que la disciplina entre els nacionals era igual o superior, però amb la diferència que ells sabien que estaven guanyant la guerra. És ben conegut que una de les raons més importants per les quals s'allarguen les guerres es la por als càstigs i execucions als desertors dutes a terme pels propis oficials. Aquesta por és, amb freqüència, superior a la por d'un atac de o contra l'enemic. Coneixem molts relats de pobres nois de la lleva del biberó executats davant dels seus companys com escarment per intentar fugir a casa seva. Per no parlar de les execucions sumaríssimes que realitzava el famós coronel Lister, amb un tret al cap de qualsevol oficial que volgués retrocedir o manifestés pocs desitjos d'atacar.

Malauradament les guerres trauen el pitjor de les persones, si bé, dins de la desgràcia, també pot mostrar el millor d'algunes altres. Van aparèixer voluntaris de tot el món que van cuidar i transportar ferits, soldats que van respectar i tractar bé als presoners i a la població civil, i herois anònims que van ajudar a les víctimes de la guerra. Hi ha, sortosament, centenars de relats que ens parlen dels herois altruistes que salven un ferit arriscant les seves pròpies vides, de salvacions de nens orfes, de malalts que haurien mort sense l'ajuda desinteressada d'aquests voluntaris i voluntàries.

La recent mort de la Neus Català ens fa recordar que ella en va ser un exemple entre molts d'altres. Va ser, des de molt joveneta, una persona compromesa. Va salvar les vides de més d'un

centenar d'orfes i nens refugiats de guerra que va traslladar a França per lliurar-los dels bombardejos de la guerra civil espanyola.

Mentre la majoria dels homes eren a la guerra -entre els 17 anys llargs i els gairebé 40- o estaven emboscats arriscant-se a una execució per deserció, moltíssimes dones, joves i no tant joves, arriscaven les seves vides cuidant ferits als hospitals dels front, protegint als nens i familiars dels terribles bombardejos ,organitzant caravanes de refugiats cap a zones més o menys segures ,ciutats allunyades del front o a les famoses cabanes de tros de les nostres terres.

La batalla de l'Ebre, com ja he dit al començament, no sols fou la batalla més sagnant de la Guerra Civil espanyola sinó que fou la última gran batalla. Després hi hagué l'anomenada Caiguda de Catalunya però amb bastants menys morts i ferits.

En total es calcula que aproximadament unes 500.000 persones varen morir a la guerra civil, la meitat d'elles assassinades per les seves idees polítiques, religioses o per revenges personals. Unes altres 500.000 van fugir a l'Exili, si bé una bona part d'aquests van tornar quan va acabar la guerra. Els que van romandre a l'Exili van patir la Segona Guerra Mundial i milers d'ells van morir als camps nazis com el de Mauthausen. Molts més van perdre contacte amb les seves famílies durant anys o per sempre. Els exiliats diuen que han perdut la guerra, la família i el seu país, per això els resulta tan difícil passar el dol. Milers van quedar greument ferits i mutilats o invàlids. Sobretot a les ciutats eren freqüents els casos de desnutrició i conseqüentment l'augment de greus malalties i morts.

Si ens centrem en la població del bàndol dels perdedors centenars de milers van fer cap a camps de concentració, a presons o van ser executats. Recents estudis parlen de més de 500.000 soldats i civils als camps de concentració, dels quals 270.000 foren enviats després a les presons, alguns d'ells durant molts anys i uns 35.000 van ser executats després de la guerra, si bé extra-oficialment es considera que foren molts més.

Tothom o gairebé tothom va patir durant la guerra, però la nefasta Llei de Responsabilitats Polítiques va afavorir que fossin requisades les cases i les propietats de les famílies del bàndol dels perdedors. Molts d'ells van perdre els seus treballs per sempre, especialment mestres i funcionaris de l'època republicana. Les dones de presos i represaliats van patir escarni i discriminació, així com també els seus pobres fills. Podem dir que, encara que d'un altra manera, per als perdedors la guerra va continuar.

A data d'avui moltes víctimes, així com els seus descendents, no han rebut un just reconeixement ni cap reparació. Queda molt per fer per curar velles ferides. No parlar-ne no és cap solució i 80 anys després de finalitzada la Guerra Civil ens queda un llarg camí de cerca de la veritat i d'aconseguir la curació.

Sense la veritat no es pot avançar.

Josep Guàrdia Rufié